

UTSKRIFT

17

◇ 1977-2020 ◇

UTSKRIFT 17

1977–2020

EN VÄNBOK TILL ERIK OCH LENA

**KULTURMILJÖ
HALLAND**

KULTURMILJÖ
HALLAND

Utskrift ges ut av Stiftelsen Hallands Länsmuseum, Kulturmiljö Halland

Detta är nr 17 i en löpande serie

Postadress: Kulturmiljö Halland, Bastionsgatan 3, 302 43 Halmstad

Telefon: 035-19 26 00

E-post: kansli@kulturmiljohalland.se

Hemsida: www.kulturmiljohalland.se

Pärmens insidor: En djupdykning i lokalpressen med hälsning från Patrik Hallberg.

Fram- och baksida samt layout: Anders Andersson.

Redaktörer: Per Wranning och Leif Hægström.

©2019 Kulturmiljö Halland och resp. författare.

Författarna ansvarar själva för artiklarnas innehåll.

ISSN 1102-7290

Tryck: Kulturmiljö Halland, Halmstad 2019.

Innehåll

Förord	6
<i>Anas al Khabour</i>	
Till mina kära vänner Lena och Erik	9
<i>Monica Björk-Bulow</i>	
En hälsning	10
<i>Torbjörn Brorsson</i>	
Ås kloster, dess keramik och kontakter med moderklostret i Sorø	13
<i>Pär Connelid</i>	
Stora Slöinge – en tidigare storgård?	17
<i>Anders Håkansson</i>	
20 år – från torpare till slottsherre	21
<i>Leif Hügström</i>	
Utgårdaloke och Skreas järnålder	25
<i>Conny Johansson Hervén</i>	
Hörsås Revisited: The Sacred & Profane Memories of Conny Johansson Hervén	29
<i>Fredrik Larsson</i>	
På djupet med Halmstads historia – i mötet mellan gammalt och nytt	33
<i>Lennart Lundborg</i>	
Forskning om Hallands bronsåldershögar	37
<i>Linn Nordvall</i>	
Rapport till Erik och Lena om högen i Övraby socken, nr 25	41
<i>Christina Rosén</i>	
Gräsås – 30 år efteråt	45
<i>Bo Strömberg</i>	
Upptäckten av en välbesökt plats i Susedalens landskapsrum	49
<i>Stina Teghned</i>	
Ett altarskåp med ett ovanligt helgon – och möjligen konsthistoriens sötaste Jesusbarn.....	53
<i>Christina Toreld</i>	
På kors och tvärs genom halländsk järnålder	59
<i>Bengt Westergaard</i>	
En hög i Skedala	63
<i>Per Wranning</i>	
Det räcker med ett vykort!	65

Torbjörn Brorsson

Ås kloster, dess keramik och kontakter med moderklostret i Sorø

Ås kloster låg i norra Varberg, vid Klosterfjorden där Viskan har sitt utlopp i Kattegatt och platsen går även under namnet Asylum. År 1192 stiftades ett munkkloster där, och detta kom att tillhöra cisterciensorden och två år senare grundlades klostret. Det ska ha varit klosterbröder från Sorø på västra Själland som ska ha bosatt sig i Åskloster. Klostret blev Hallands första, största och rikaste och man anlade även en kungsgård på platsen. Det finns uppgifter om att klostret ska ha ägt 250 gårdar i trakten.

Vi vet därmed att klostret har byggts upp under senare delen av 1100-talet, och vi vet också att klostret ska ha stängts under första delen av 1500-talet för att sedan ha förstörts år 1535. Det är därmed tidigare än reformationen, som ägde rum år 1536 i Danmark.

Cisterciensordens arbete och ideologi kännetecknas av sträng lydning men också av fysiskt arbete och man vände sig mot den vällevnad som fanns i många av i dåtidens klosterordnar. I början avstod man helt från gåvor och klostret skulle vara självförsörjande och för att kunna hinna med detta tog man bort vissa överflödiga kyrkliga ceremonier. Man levde därmed troligtvis inte i något överflöd utan livet på klostret ska ha varit enkelt och då antar man att det är detsamma med de föremål som klosterbröderna hade i sin ägo.

Arkeologiska undersökningar har skett i Ås kloster sedan 2010 och keramiken som påträffats vid utgrävningar utgörs till stor del av äldre och yngre glaserat rödgods. Det äldre rödgodset var glaserat med en blyglasyr på utsidan och de kärl som identifierats var huvudsakligen kannor och denna keramik dateras från senare delen av 1100-talet fram till och med omkring 1400. Då började man glasera keramiken på dess insida och

Keramik från Ås kloster. Till vänster en del av en högmedeltida kanna. Till höger ett rörskaft tillhörandes en trefotsgröta. Både kannan och grytan har tillverkats på Fyn eller i västra Själland.

man har främst påträffat trebensgrytor i Ås kloster. Det fanns även krus i nästanstengods och utvecklat stengods samt yngre svartgods av sannolik tysk proveniens. Det glaserade rödgodset i Skandinavien är till stora delar lokalproducerat, men det tidiga glaserade godset var ofta en importprodukt från norra Tyskland och då främst från Lübeck eller från Holland och Belgien. Det yngre glaserade rödgodset var antingen lokalproducerat eller något förenklat från västra Tyskland. Eftersom proveniens kan var detsamma som social status är det av intresse att studera ett antal kärls geografiska ursprung. Ett importerat kärl har trots allt tillverkats på annan ort, sålts till en handelsman, som sedan skeppet det på en flod eller över öppet hav för att sedan nå en lokal marknad. I dagens mått hade man fått ta med transportkostnaden för att bestämma priset på varan. Dessutom brukar man anse att exempelvis en kanna av främmande proveniens, som placerades på bordet som skådebröd för gästerna, visar på ekonomisk och social status. För att få en insikt i klosterbrödernas vardagliga föremål har därför ett mindre antal skärivor från kannor och trebensgrytor varit föremål för analys. Tre av skärivorna har bedömts tillhört kannor av skandinavisk proveniens. Dessutom har tre skärivor från lika många trebensgrytor analyserats och samtliga har bedömts vara skandinaviska. Utifrån rörskaftens form har grytorna daterats till 1500-talet.

På senare år har ICP-analyser använts frekvent inom arkeologin och dessa har visat sig vara både tillförlitliga och enkla att använda. Analysen utförts i masspektrometri

och förenklat kan man säga att en lera eller en bergart har ett kemiskt fingeravtryck och de prover som har likartad kemisk sammansättning har samma proveniens. Analyser kräver därför att det finns ett betydande jämförelsematerial att tillgå och ett sådant börjar byggas upp för nordeuropisk keramik. ICP-MA/ES-analyser har utförts på de sex skärvorna från Ås kloster, samt från en bit murtegel från klostret.

Analyserna har visat att murteglet tillverkats och bränts i en närliggande tegelugn och även en kanna i äldre rödgoods samt en gryta i yngre rödgoods har tillverkats av lokala keramiker. Det som är extra intressant är att två högmedeltida kannor samt två senmedeltida trebensgrytor tillverkats på Fyn eller i västra Själland. En tänkbar ort kan vara i närheten av Sorø, där de ursprungliga klosterbröderna kom ifrån. Förekomsten av senmedeltida keramik i Ås kloster, med en trolig proveniens i närheten av Sorø, visar på att kontakterna mellan Ås kloster och moderklostret i Sorø bestod under flera hundra år. Man hade med sig keramik från Sorø till Ås kloster, och det kan ha varit en del av de personliga inventarierna, men samtidigt var det kärl som användes för servering av drycker och till matlagning. Att man valde att införskaffa keramikkarlen från Sorø istället för att köpa dem på en lokal marknad kan anses vara förvånande. Men det kan ha varit så att munkarna i Ås kloster och Sorø hade så täta kontakter att det var naturligt att ta med sig husgeråd från västra Själland till norra Halland. Att keramiken har koppling till ett annat kloster tyder på att det inte var status, utan snarast en social eller möjligtvis religiös betydelse. Det var en typ av kärl som inte genererade något högre ekonomiskt värde.

Ett resultat som också är intressant är att analysen påvisar att man i Ås kloster även införskaffat lokalproducerad keramik, och att man därmed inte varit helt beroende av moderklostret i Sorø. Vem som tillverkade den lokalproducerade keramiken och var dessa keramikverkstäder var placerade, vet vi ännu inte.

Figur 1: 1784 års storskifteskarta över Bänarp, Bertekvarn och två av gårdarna i Slöinge kyrkby. Akten M57-13:1 i Lantmäteristyrelsens arkiv.